

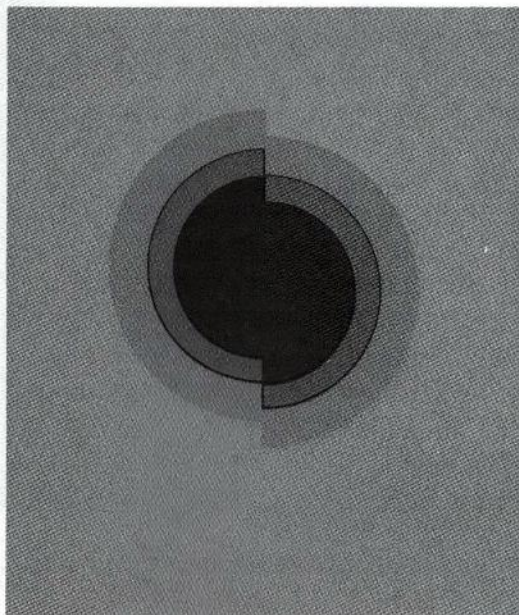
ARREDOR DO CONTRIBUTO POÉTICO GALEGO DE LUEIRO REY

Por: Emilio Xosé Ínsua

No rodicio da vida e da poesía, moitas voltas leva dado xa o mundo desde que o escritor e militante comunista Manuel Lueiro Rey (Fornelos de Montes, 1916- Ogrove, 1990) deixou de estar corporeamente entre nós. E o certo é que sobre a súa figura veñen actuando, desde entón, dúas forzas tan teimosas como contrapostas, nun singular combate silente e titánico.

Unha delas, a da desmemoria, tenta arrombar cada día que pasa o seu nome a un eco que se apaga máis e máis, a unha simple nota de rodapé dos manuais de historia literaria galega, opacado por outros nomes de aparente máis brillo ou relevancia (poñamos por caso os de Celso Emilio Ferreiro, Díaz Castro, Carvalho Calero ou Xosé Mª Álvarez Cáccamo, dentro da súa mesma “quinta”, a da chamada “xeración do 36”) ou sepultado, entre ignorancias e descoñecementos máis ou menos involuntarios, debaixo dunha etiqueta cómoda e tópica, a da “poesía social”, que se ben puido dar algún lustre e sona en tempos do que el propio denominou “Transición intransigente”, ten agora, en tempos de apoteose ideolóxica neoliberal, connotacións mesmo pouco positivas.

manuel lueiro rey ESCOLMA FERIDA

edicións do castro / poesía

Outra, a da reivindicación, enarborada na acción e na palabra por grandes admiradores do escritor como, entre outros, Francisco Lores (que nos deixou en datas recentes), Xesús Alonso Montero, Antonio Chaves Cufiñas, Gustavo Luca de Tena, Modesto Hermida, Mª Xesús Vidal e Ramón Nicolás Rodríguez (“A persoa que máis ten feito, como editor e estudoso, pola obra literaria de Lueiro”, en xusta e acertada caracterización do xa citado Alonso Montero) teima felizmente en manter acesa a chama daquel lume, recompilando novos textos, publicando inéditos, ilustrando, traducindo, estudando e rememorando desde ángulos diversos as facetas plurais daquel loitador da cultura e da clase obreira que foi o Lueiro Rey, sempre amigo de chamarlle *ao pan, pan e ao viño, viño* en todas as vertentes da súa traxectoria.

Nós queremos contribuír humildemente a engrosar esta segunda corrente, a que reivindica o valor, interese e mérito do seu legado literario, ideolóxico e humano, proxectándoo como unha luz de faro no rudo presente adverso. E queremos facelo revisitando e reflexionando con ollada limpa sobre os versos galegos que escribiu, que foron recollidos, como é ben sabido, en tres monllos sucesivos, de aparición máis ben serodia e, no caso do derradeiro, mesmo póstuma: *Escolma ferida* (Eds. do Castro, Sada, 1977), *Nova escolma ferida* (Eds. do Castro, Sada, 1988) e *Derradeira escolma ferida* (Eds. Xerais, Vigo, 2003).

A primeira consideración a facer é, precisamente, a que nos leva a reivindicar que, por debaixo desa etiqueta de “poeta social” con que Lueiro Rey foi taxidermizado habitualmente xa en vida, e que parecería connotar de maneira apriorística a súa produción con determinados esquematismos temáticos e ata con presuntos desleixos formais, corre

en realidade un río de poesía diversa, rica en matices e esteticamente nada descoidada, aínda que, iso si, adrede diáfana. Unha poesía que afínca en vivencias moi intensas e que, nese senso, expresa valores e verdades esenciais do ser humano, sentimentos e pulsións de carácter universal que están ben lonxe tanto da poesía concibida como “consigna” e “slogan” como, tamén, da instalada nunha baleira artificiosidade verbalista.

Lueiro Rey foi un poeta do humano, da memoria e do sufrimento, da loita e do fracaso, da carraxe indignada e do íntimo desánimo, pero non foi nunca un panfletario. Quer falase desde o “eu”, quer desde o “nós”, houbo sempre unha chama de sinceridade expresiva e de autenticidade cordial ardendo en cada verso seu. El mesmo reivindicou ese trazo libérrimo do seu estro no poema “Xa sabedes”, cando sinalou: “hei seguir cantando o que me peta, / botando fóra o que me morde o peito”.

Non por acaso o substantivo que elixiu para caracterizar o conxunto da súa produción poética na nosa lingua foi o de “ferida”: o poema, “latexar do corazón ferido”, exposto como unha radiografía que nos amosase cicatrices internas, o verso como un esconxuro íntimo lanzado ao vento contra as dores e as escoriacións da propia alma, o lirismo como un tenaz exercicio contra a desmemoria, a palabra como unha ferramenta de soerguemento e afirmación, como poñen ben de manifesto poemas seus titulados “Pumariños tenros”, “Herdanza”, “Campá do meu soño” e “Deixar amósegas no tempo”. Por iso o definiu Herminio Barreiro nalgunha ocasión, ben atinadamente, como “poeta esencial”, engadimos nós na antítese da banalidade, da superficialidade e da autocompracencia.

Unha segunda consideración lévanos a salientar a profunda influencia que sobre a súa ética e a súa estética exerceron, efectivamente, poetas e artistas profundamente admirados, comprendidos e mesmo tratados persoalmente por el: Antonio Machado, Miguel Hernández, Rafael Alberti, Pablo Neruda, Luís Seoane, Lorenzo Varela, Rafael Dieste, Arturo Cuadrado... Poetas todos eles de vida e lira marcada polos avatares do devir histórico en propia carne, que pagaron con exilio, prisión e mesmo morte a fidelidade a uns ideais dignificadores da condición humana, a coherencia entre palabra e acto, a altísima autoesixencia ética, nunha verba, o “compromiso”.

Nesta perspectiva, coidamos que na consideración da poesía de Lueiro Rey á luz do contexto histórico e estético do seu tempo terá que ocupar sempre un lugar preferente, por revelador, o poema “Cantiga do mar da Arousa”, que o seu propio fillo *Geno* Lueiro, Francisco López *Chesqui* e outros mozos de Ogrove cantaban sen medo co grupo “Ritmo Joven” a mediados da década dos 70 e que o catedrático cambadés Francisco Fernández Rei estudou ben a fondo.

Non é só que Lueiro levántase nese concreto poema acta da miseria, da fame, do medo, da intolerancia represiva e da grisallenta atmosfera social e cultural do franquismo máis mouro, senón que, asemade, rebentou empregando as súas mesmas armas expresivas e formais a estética do “neotrobadorismo”, unha proposta que nacera en tempos de preguerra do abraio diante do tesouro da nosa lírica medieval mais que, a partir do 36, ficara convertida en recurso socorrido de poetas “escapistas”, “dilettantes”, “descomprometidos” ou directamente “instalados” nas poltronas culturais do réxime franquista.

Hai, en terceiro lugar, un motivo poético concreto na obra galega de Lueiro Rey que nos resulta conmovedor en extremo, o da vida truncada e estragada pola guerra e pola ditadura subseguinte, ese “saco de flores ao lombo podrecendo”, en expresión de Celso Emilio Ferreiro, co que tiveron que cargar os mozos poetas a quen o 36 colleu en pleno espertar vital e creativo, abrindo diante das súas propias traxectorias literarias e humanas un abismo longo e escuro, imposible de encher. O noso poeta proclamará a súa amargura: “Dende entón eu sei que me roubaron / corenta anos de tempo do meu tempo”, e, noutro poema, constatará con resignada lucidez: “Tocoume un tempo podre que vivire, / e fun mordendo a anguria do silencio”.

Reler sen prexuízos estéticos nin ideolóxicos eses poemas “confesionais” e introspectivos de Lueiro Rey, sen lugar a dúbidas, obriga a asolagarse nun baño de dor humana auténtica que non pode deixar indiferente e que dá a medida xusta da honestidade e profundidade do noso poeta. Vibra a corda con tanto padecemento dentro que o afeito e o adorno non poderían ser interpretados aquí máis que como impostura. De aí esa dicción directa, sobria e intimista ao mesmo tempo, que se proxecta sobre a persoa lectora como unha confidencia dolorosa en voz baixa, soletreada no silencio da alta noite, máis que como un berro de rebeldía lanzado en plena rúa ou á luz do día. Neses poemas (poñamos por caso os titulados “Ausencias”, “Meio século” e “Agardando”), Lueiro Rey parece chorar desconsolado nun ombreiro imaxinario por tantas esperanzas vitais que resultaron tronzadas de súpeto, e non podemos imaxinalo entón máis lonxe de calquera espírito pueril de “propaganda” nin máis afastado de calquera tentación de maniqueísmo ou “pose”. Como anotou Basilio Losada, o autor de *Manso* escribiu decote “sen caer na simpleza ou na trivialidade”.

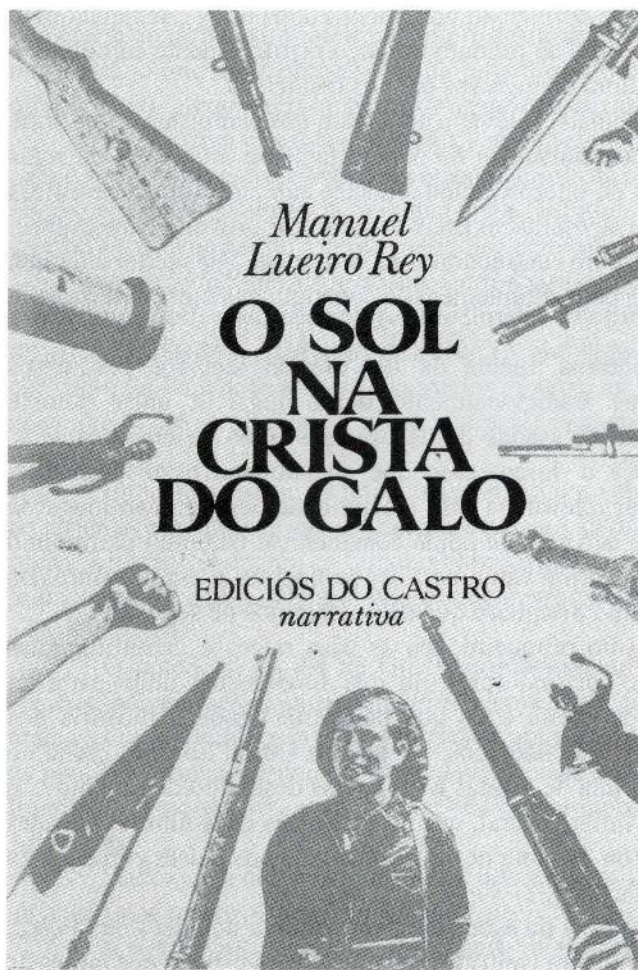
Por outra banda, a solidariedade humana (“saberse sempre ó pé dos demais homes”) é un sentimento permanente na obra de Lueiro. Unha solidariedade que se envolve en franqueza expresiva e que non está exenta, ás veces, de coloracións tristes, coma laios diante da dor, do sufrimento e da inxustiza flagrante. O Chile de Allende, de Neruda e de Jara, martirizado física e espiritualmente polos sanguinarios comandados polo xeneral Pinochet, ocupa un lugar moi relevante neste universo temático do militante internacionalista Lueiro Rey (en poemas como “Loitando, sempre loitando”, “Canto pra unha cidade triste”, “A derradeira cantiga de Víctor Jara”, “Canción pra un pobo irmán”, etc.), canda o Portugal de Abril (“Poema de urxencia pra un pobo en marcha”) e a Nicaragua sandinista (“O son da vida nova”), como tamén o ocupa, contrastivamente, a constante e irada denuncia contra todos os *Caíns*, os tres “irmáns siameses” (Hitler, Mussolini, Franco), os *morcegos*, os *ratos*, os *alacrás* e os *avutres*, en definitiva, esa fracción do xénero humano entregada á pérvida causa de medrar “ó lombo / dos osos da fame e da inxusticia” e perpetuar así o mal, o medo, o abuso e toda caste de infamias e ignominias.

Tamén espertará algúns versos solidarios no Lueiro Rey a epopea anónima da emigración galega (véxase o poema “Carta escrita que non ten resposta”, enderezado a Castelao), unha emigración que el propio coñecerá de primeira man durante sucesivas viaxes á Arxentina e ao Uruguai, convidado pola “Sociedad Unión Hijos del Grove”: 1968, 1972, 1978, 1985... O contacto cunha parte moi relevante do exilio republicano galego (Seoane, Varela, Cuadrado...) durante eses

periplos suramericanos supuxo para el unha especie de “segundo nacemento”, que acabou traducíndose nun abrazo decidido á lingua de noso como ferramenta literaria e nunha reafirmación máis férrea, se couber, no ideario de esquerdas e na loita a prol dos “pobres do mundo”.

“Cantar a verdá do noso tempo”. Este verso seu, que escribiu no seu día como homenaxe a Antonio Machado, resume de vez a intención última coa que Lueiro Rey afrontou todo o seu quefacer como escritor. Foi a súa poesía, por iso mesmo, voz para a esperanza nun mellor porvir para as clases populares, berro de alento nas loitas xusticeiras, consolo nos inevitábeis retrocesos dunha historia concibida dialecticamente, campá de denuncia diante de innúmeras lacras antihumanistas en todas as latitudes do mundo, recriminación de incoherencias e acomodacións persoais e colectivas terxiversadoras, que tinxiron de indignada amargura e decepción os derradeiros anos vitais deste incansábel loitador.

No remate destas liñas, atrevémonos a lanzar un interrogante que quere ser aberto e xeneroso convite a visitar de novo a súa figura e obra, tendo moi presentes palabras que o propio autor de Ogrove estampou nun artigo en 1986, desexando que a data en cuestión fuxise para sempre “*desa falsa xeitura de xogos florais, que máis que arrequecer a nosa cultura, o que fai é dar lugar a un exercicio ocioso onde medran os mitos, que sempre foron quen tiveron á nosa terra fundida nun neboeiro elitista*”: Para cando un merecido Día das Letras Galegas ao poeta, narrador e xornalista Manuel Lueiro Rey?

ACTIVIDADES “Pineiróns”

Agradecemento á:

Colabora

CONCELLO DE O GROVE

CASA DE CULTURA DE O GROVE